

Firuz Mustafa - 70

Əziz oxucular, bu il Əməkdar incəsənət xadimi, AYB-nin Dramaturgiya bölməsinin rəhbəri, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, tanınmış yazıçı-filosof Firuz Muatafanın 70 yaşı tamam oldu.

Biz də "Art" səhifəsi olaraq hörmətli yubileyimizi bu münasibətlə təbrik edib, yaradıcılığından "Vəsiyyətlər" hekayəsini təqdim edirik.

(Hekayə)

Əflatunun yatsa yuxusuna da girməzdi ki, günlərin bir günü Rusiyanın bu ucqar əyalət qəsəbəsində öz köhnə qonşusu Yeqor Mixaylıqla üz-üzə gələcək, bu gözənlilməz görüşdən az qala bir anlığa hər ikisinin nitqi tutulacaq, sonra onlar uzun illərin həsrətli kimi qucaqlaşib uşaq kimi hönkürəcəklər və yanlarından keçən adamların heyratlı baxışlarına məhəl qoymadan əl-qollarını ölç-ölçə nə barədə tələsə-tələsə, dilləri dolaşa-dolaşa danışib dərddəcəklər. Ətrafdakıları ən çox təəccübləndirən on-on iki il ildən bəri eyni kombinatda birgə işlədikləri sarışın, kök kişinin - Yeqor Mixaylıqın həyəcanlı bir səslə, saçlarına dən düşmüş, buralar adamına oxşamayan qarışın bir kişi ilə tamamilə özge-yad bir dildə danışib dil-dil ötməsi idi. Yeqor Mixaylıq buralar adamına oxşamayan həmin kişi ilə usadan danışır, işlədiyi dəyirmanın iri pərləri kimi eləcə bir ucdan üyüdüüb töküdü. Artıq gənclik illəri çoxdan arxada qalmış bu ahil adamlar arabir zarafatına, ərklə bir-birlərinin çiyinlərinə qapaz endirib uşaq kimi qışqıra-qışqıra nə barədə mübahisə edir, sonra davakar öküzlər kimi yenə buynuzlaşır, dürtmələşir və təzədən qucaqlaşib öpüşürdülər...

Onların bütün uşaqlığı və gəncliyi bir yerdə, eyni kənddə keçmişdi. Yeqorla Əflatun uzun illər qonşu olmuş, eyni məktəbdə oxumuş, eyni kolxozda işləmişdilər. Yeqor traktorçu, Əflatun kombaynçı idi. Malakanların çoxluq təşkil etdiyi kənddə Yeqorla Əflatunun dostluğu dillər əzbəri idi; Azərbaycan toylarında qol-qola tutub yallı gedər, rusların, daha doğrusu, malakanların şənliliklərində bütün gecəni yeyib-içib keflənər, arabir dava-dalaş da salardılar. Kənd əhli onları zarafatla "davakar qardaşlar" adlandırırdılar. Amma hər ikisi ürəyiyumşaq adamdı; əkin-biçin vaxtı qonum-qonşuya əl tutar, evəzində heç kəsdən heç nə ummazdılar. Elə buna görə hamı onların xətrini istəyirdi...

Haradasa, bir on dörd-on beş il əvvəl, Yeqor Mixaylıq malakan kəndindəki ata-baba mülkünü sataraq Rusiyaya köçüb getmişdi. Ayrılıq səhnəsini, səhərəcən araqdan vurub bir-birlərinin boy-nuna sarıldıqları gecəni, arvad-uşaqlarının ağlaşma səsinə Əflatun uzun illər unuda bilmədi. Yəqin ki, o anlar Yeqor Mixaylıqın da yaddaşına əbədi həkk olunmuşdu. O gün ən çox kövrələn Əflatunun böyük oğlu Vasim idi; hər iki ailədə hamı bilirdi ki, Vasim "ded Yeqorun" qızı Belanı çoxdan gözaltı edib, az qala dəli-divanesidir o malakan gözəlindən... Deyəsən, qızın da gözü tutmuşdu Vasimi... Amma Yeqor Mixaylıq yol üstəydi-getməli idi,

görünür, taleyinə belə yazılmışdı. Kursk tərəfdə təzəlikcə köhnə qohumları üzə çıxmışdı, ona yaxşı iş yeri, ev-eşik vəd edirdilər...

Yeqor Mixaylıq köçüb gedəndən sonra iki-üç il yazışmaları oldu. Bayramlarda bir-birlərini təbrik edir, teleqram vururdular.

Firuz Mustafa

Sonra məktublar, teleqramlar kəsildi.

Bir on il əvvəl Əflatun Kursk tərəfə gedən tanışlarından birinə dostunun ünvanını verib xahiş etmişdi ki, onunla maraqlansın, bir xəbər-ətdər öyrənsin. Dostu geri qayıdanda məlumat vermişdi ki, Yeqor Mixaylıq başqa yerə - Rusiyanın hansısa ucqar bir vilayətinə köçüb, nə ünvanı bəllidir, nə də iş yeri...

Oğlu Vasimi itirən Əflatun (o, maşın qəzasına düşüb həlak olmuşdu), günlərin bir günü qəribə bir istəyə düşdü; təsadüfən əlinə düşən Rusiya qəzetlərinin birində yazmışdılar ki, varlı bir sovxoz təcrübəli kombaynçı axtarır; özü də yaxşı maaş vəd olunurdu. O, istəyini evdəkilərə deyəndə çoxları onu qınadı. Amma Əflatunun məqsədi qəti idi. Bir də ki, artıq

lar...

Həmin axşam Yeqor Mixaylıqın evinə yığışdılar. Əvəlcə Əflatun bir balaca nəm-nüm edib onun təklifindən boyun qaçıрмаq istəmişdi; hər necə olsa da, buralar malakan kəndi deyildi, bir növ yad yerdə, başqa adət-ənənəsi

Vəsiyyətlər

qızlarının ərə getməli, gəlin köçməli vaxtı idi. Di gəl ki, nə pul vardı, nə də elə var-dövlət. Əflatun sürücülük vəsiqəsini götürüb yola düzəldi...

Çətinliklə də olsa, elan verilən ünvanı tapa bildi. Uzun sərgü-sualdan sonra Əflatunu işə götürdülər. Hələ üstəlik sovxoz məxsus ikitəqəli, kiçik həyətlə taxta ev də verildi. Əmək haqqını isə həm taxilla, həm də pulla ödəməli idilər.

Yay gərəndən işə başlamışdı. İndi payızdı. Düzdü, hələ düzəməlli bir donluq görməmişdi, amma sovxoz direktoru xətrini istəyirdi və hər dəfə Əflatunla rastlaşanda deyirdi ki, darıxma, hər şey yaxşı olacaq, ilin sonunda zəhmətini necə lazımdırsa qiymətləndirəcəm...

Palçıqlı, çisəklə bir payız günü taxılı ambardan un kombinatına aparın maşının kabinəsindən düşüb köhnə idarə binasının qarşısında var-gəl edən Əflatun, birdən öz adının çəkildiyini eşidəndə uçundu. Kişinin matı-qutu qurdu. Döyüklüb ətrafına baxdı: kök bir kişi nəhəng dəyirman daş kimi, az qala diyirlənə-diyirlənə, düz onun üstünə gəlirdi. İlahi, bu, Yeqor Mixaylıq idi! Əflatunun yatsa yuxusuna da girməzdi ki, günlərin bir günü Rusiyanın bu ucqar əyalət qəsəbəsində öz köhnə qonşusu ilə üz-üzə gələcək... Onlar vaxtilə tək-cə qonşu yox, həm də yaxın dost olmuşdu-

olan şəhər tipli qəsəbəydi. Dostunun üzünə tərs-tərs baxan Yeqor Mixaylıqın ağzi açılmışdı, nə açılmışdı. Ətrafdakıların başa düşmədiyi bir dildə Əflatunu quru yuyub yaş sərmışdi: "Adə, sən mənim evimə gəlmirsən? Sən kimsən, ə? Sən öl, sənün ciyərini çıxarram. Deyəsən, qudurmusan, hə? Deyəsən, peysərin yumruq üçün darıxıb, eləmi? Sən öl, bu saat səni malakanca söyəcəm. Bu sarıqulaqlar onsuz da, Qafqaz əsillilərin əlindən yanıqlıdır, vuruşmağa kiçik bir bəhanə axtarırlar: başımla balasa işarə etsəm gəlib səni xışlayacaqlar...Döyülmək istəyirsən hə? Sən doğrudan getmək istəmirsən mənim evimə? Sən öləsən, Nadya eşidib bilsə, ikimiz də pişiyimizi ağşaya dırmaşdırar. Gəl düş qa-bağma..."

Əflatunun öz sürücü tanışını da götürüb dostu ilə gətməkdən savayı əlacı qalmamışdı...

Nadyanın - Yeqor Mixaylıqın arvadının, sevincindən uçmağa qol-qanadı yoxdu. Bela da evdə idi -İndi qızın iki oğlu vardı; deyəsən, ərindən ayrılmışdı. Hər halda, Əflatuna belə gəldi. Onlar Vasimin ölüm xəbərini eşidib kövrəldilər. Bela sakitcə yan otağa keçdi; deyəsən, ağlayıb ürəyini boşaltmaq istəyirdi...

- Hə, cənab Platon, - deyə, Yeqor Mixaylıq əlindəki dolu bədəni qaldırıb, neçə il əvvəl olduğu kimi, öz köhnə dostunu yenə

"köhnə" adı ilə çağırırdı, - belə-belə işlər. Allah qoysa, sabahdan o taxta barakı tərək edib köçürsən öz qardaşının evinə, daha doğrusu, özünün doğma evinə. Odu ey, görürsən, həyətin o başında xudmani bir mənzilimiz də var, bax, opa sənin sərəncamına keçir. Ə, Mixaylıq ölüb ki, sən barakda yaşayasan? Aaaz, Nadya, gətir o oxlovu, mən bu Platonu bu saat elə kötkləyəcəyəm ki, onun olmayan ağı başına qayıdacaq... Hə, əzizim Əflatun, sənin sağlığına. Mən bir ildən çoxdur ki, içmirəm, istəyirdim müsəlman olum. Ta səni görəndən sonra necə içməyə bilərəm?..

Badələr dolur, araq şüşələri boşalırdı. Arabir köhnə dostlar

dən danışır, arabir öz dostunun sözüne qüvvət verirdi. Amma onların arasında bəzən mübahisə də düşürdü. Yeqor Mixaylıqın keşşiləri tənqid etməsi, nədənsə, Əflatunu açmırdı.

- Mixaylıq, incimə, hər yerin öz qayda-qanunu var. Doğrudur, malakan mollası - presviter, keşşildən fərqlənir. Elə siz malakanlar da ruslardan fərqlənirsiniz. Nə olsun ki? Elə bilirsən bu rus bədbəxt uşağı kefdən içir? Yox, qardaş, rusun çoxu dərddən içir, dərddən... Ona qalmış indi bizimkilər içməkdə rusu keçib. Niyə? Çünki bizim də dərdimiz artıb. Mənə nə düşüb ki, bu yaşda, bu çağda ev-eşiyi buraxıb çöllərə düşüm? Hə, yoxsa elə deyil?

Bax, mən də içirəm. Bəyəm bu, kefdəndir? Qətiyyə. Hamısı dərddəndir.

Sonra Əflatun da fürsət tapıb Mixaylıqa öz "vəsiyyətini" eləməyə başladı.

- Yeqor... Bəri bax, Mixaylıq... Eşidirsən? Buralar uzaq yerdir. Birdən başıma qəza-zad gələr... Ölüm-itim dünyasıdır. İşdi-şayəd, buralarda öləsi olsam, xərcə-zadə düşüb mənə heç yerə göndərmə. Yəni söhbət mənim sənəzəmdən gedir... Çətin zamanadır, Yeqor... Allaha şükür, özün kəlməyi-şəhadəti əzbərdən bilirsən. Yox, əgər unudubsansa, eybi yoxdur. Elə malakan qaydasınca da basdırarsan məni. Bilirəm, Yeqor, yəqin ürəyində deyirsən ki, "qrex-to karkoy vzyal na duşu... proklyanut menya". Niçəvo, pust proklyanut... Doğrudur, dinlər müxtəlifdir, Mixaylıq... Amma unutma ki, əsas məsələ Allahdır. Allah birdir. Allah bütün bəndələrini yaratdığı kimi, yaşatdığı kimi, istəyir vaxt öldürə də bilir... Bax, yenə də deyirəm, Mixaylıq, qoy Nadya bacı da eşitsin, əgər ölsən...

- Basdır!.. Xvatit!.. He dur!.. - deyə, Mixaylıq yumruğunu stola çırpdı.

Boş araq şüşələri diyirlənib yerə düşdü...

Sonra bayaqdan uşaq kimi höcətləşən iki ahil kişi bir-birini qucaqlayıb için-için ağlamağa başladı. Onlar bu vəziyyətdə budaqları bir-birinə sarmaşan iki qocaman, kövrək ağaca bənəziydirdi.

Nadya əllərini qoynunda çarpazlayıb matdım-matdım onlara baxırdı...